

LLIBRES

Lluís BUCH I SERRA, **Aproximació al creixement urbà de Salt, Ajuntament de Salt, 1988, 168 pp. i plànol desplegable**

Aquest treball primerenc del jove arquitecte Lluís Buch és modest, però prometedor en el seu enfocament. El text és breu i de caràcter bastant divulgatiu. A mig camí entre una guia d'arquitectura i una certa història local, cal assenyalar, no obstant, l'interès de l'aproximació urbanística proposada per l'autor.

Possiblement disgustarà molts arquitectes que haurien agraït una millor presentació gràfica d'alguns edificis d'aquesta ciutat o alguns comentaris d'estil més incisius. Igualment, l'historiador es podrà sentir defraudat per la rapidesa fulgurant amb què es passa sobre alguns episodis tan importants —fins i tot a nivell de tot Catalunya— com el del Salt de la Revolució Industrial. L'historiador de l'urbanisme està freqüentment abocat a ser un intrús superficial en el terreny d'arquitectes i historiadors locals. No obstant, aquest breu estudi sobre un petit nucli industrial és més eficaç que no pas moltes de les guies d'arquitectura o històries locals que proliferen a imatge de les grans ciutats, i que de vegades forcen a una singularitat i «grandesa» introtables.

Salt, una perifèria integrada en l'actual aglomerat urbà de Girona, és fins a la Revolució Industrial un petit nucli agrícola. Una sèrie de grans masies, la parròquia i un petit nucli de cases s'organitzen al voltant de diversos plànols territorials: el pla de Salt regat pel Ter, la sèquia Monar i el camí ral a Girona. El primer canvi urbanístic important es produeix entre 1845 i 1870 al llarg de la vella sèquia medieval amb la construcció de tres grans fàbriques tèxtils. L'aparició del «Veïnat» configura al voltant de la fàbrica Oliveras un important nucli segregat del tradicional, on cap a l'any 1900 ja hi viu una tercera part de la població, població essencialment immigrant. El creixement urbanístic fins a la guerra civil està expressat en la progressiva fusió d'aquells dos nuclis sobre l'eix de la carretera Manresa-Girona (construïda a mitjan segle XIX). L'interessant projecte d'eixample de Giralt Casadesús reuneix el 1927 aquests dos nuclis, i els estructura més clarament en forma lineal sobre la carretera i el ferrocarril.

La història dels anys seixanta i setanta és exemplar i resumeix la de moltes perifèries de les ciutats catalanes. Creixement desordenat, basat en nefastos plans urbanístics que ni tan sols són respectats; greus dèficits d'infraestructura; explosió de la construcció d'habitatge massiu i de les expectatives d'especulació, etc. Una història més o menys coneguda, però que no obstant l'autor es molesta a precisar pel que fa al canvi espectacular de la morfologia urbana anterior i d'aparició de processos de densificació i fragmentació espacial. L'etapa més recent del «Salt democràtic» amb prou feines ha permès que la nova gestió municipal i el pla urbanístic de 1986 comencessin a abordar mínimament aquests dèficits i fractures. L'exposició argumental de Lluís Buch és eficaç a l'hora d'ordenar aquestes grans etapes urbanístiques i els tipus arquitectònics més comuns que les defineixen.

Aquest modest treball, gairebé lectiu encara, té com a tal errors evidents. A l'hora d'interpretar els desenvolupaments urbans recents, potser es confia massa a explicar la història urbanística de la ciutat des dels plans, en concret en l'etapa del «Salt democràtic». També seria necessària una major precisió sobre altres instruments urbanístics utilitzats pel Municipi, sobretot abans de l'era dels plans. El lector voldria trobar alguna indicació més sobre el petit plànol medieval, donada la singularitat de la planta. Finalment, l'argumentació espacial és a vegades una mica abstracta pel poc detall dels plànols reproduïts. No obstant, i dins de totes aquestes limitacions, l'autor ha fet una assenyada utilització d'algunes fonts arxivístiques municipals (expedients sobre plans generals, il·luminació, equipaments, etc.). I sobretot, i aquesta és la virtut principal, aquesta història de Salt resumeix bé alguns dels trets físics d'un municipi periurbà que esdevé «ciutat» amb la Revolució Industrial i «ciutat-dormitori» amb el boom dels anys seixanta i primers setanta. A fer patent aquest procés, tan comú a moltes altres perifèries industrialitzades, mitjançant una història urbanística, sense optar pel camí equivocat d'una més que discutible guia d'edificis singulars, hi veuria jo l'interès d'aquest petit llibre.

Ricard JORDÀ I GÜELL: **Entre Ferrandistes i Napoleònides. (La guerra del francès a Olot.) Papers de l'Arxiu Casulà, núm. 18, any 6, Olot, febrer de 1988, 94 pp.**

És interessant el tractament local d'un tema com el de la guerra del francès (Guerra de la Independència), del qual s'ha parlat massa a nivell dels «grans esdeveniments a partir dels quals s'han volgut fer generalitzacions per a tot Espanya. El present llibre consta de dos grans apartats: alçament i resistència olotina davant els francesos (1808-1812), i ocupació napoleònica de la vila (1812-14). Els diferents subapartats (tres per a cada part) no són, però, gaire clars. Dels continguts, molt variats, es desprèn una sèrie de temes que sens dubte són de gran interès amb vista a confrontar-los amb la història general dels esdeveniments: tipus de revolta o aixecament, paper dels sometents i altres grups paramilitars, el fet diferencial català (utilització del català en documents oficials), mortalitat civil provocada per la guerra, identitat dels afrancesats, els preus dels productes bàsics, etc. Ara bé, el simple encavalcament cronològic del que sembla que són les fitxes de treball fa que el text sigui una mica feixuc i que hi imperi un cert desordre temàtic. Podríem dir que l'autor dóna notícia de moltes coses, però emboira la visió de conjunt. Per ajudar a la lectura d'un text tan dens en notícies, fruit sens dubte de moltes hores de treball, hauria estat útil incloure-hi un índex cronològic dels principals esdeveniments locals. Finalment, el llibre inclou tres quadres sobre la vida econòmica d'Olot durant aquell període.

José Luis Oyón

J.C

Diversos autors, **Bagà La capital històrica de l'Alt Berguedà, Ajuntament de la Vila de Bagà, Bagà, 1988**

Es tracta d'una monografia local. Com escriu Josep Casals a l'Endreça, «la idea principal era la de fer conèixer la nostra pròpia idiosincràcia que, com a poble, tenim». A través de nou capítols, els diversos autors tracten la vila de Bagà des dels diferents aspectes: geografia física, humana i econòmica, medi ambient natural, atractiu turístic, excursions, vida cultural i humana, entitats i serveis, etc. La part històrica de l'obra constitueix un intent de síntesi de la història de Bagà des dels primers pobladors fins als nostres dies.

És remarcable l'apartat dedicat a llegendes, tradicions, costums i festes. Entre les llegendes destaca la del Rescat de les Cent Donzelles. Quant a les tradicions, té interès especial la Fia-Faia, que se celebra cada Nadal. A les pàgines dedicades al patrimoni artístic baganès hi ha un interessant estudi sobre l'església parroquial de Sant Esteve, de transició del romànic al gòtic. El portal de ponent d'aquesta església, del segle XIV, és l'exemplar més representatiu del gòtic ornamental del Berguedà. En aquest mateix capítol s'hi estudia també el barri antic de la vila, amb el palau del segle XVIII, la plaça Porxada i la torre de la Portella, que pertany a la fortificació del segle XIV, i el santuari de Paller, que conserva el retaule de l'altar major i un dels quatre laterals que hi havia hagut. Són dues obres barroques.

Una altra part interessant és la dedicada als ponts, creus de terme i peus de glaç. Destaca el pont de la vila, sobre el riu Bastareny, que ja existia el 1499. Al mig hi té un oratori on es venerava una verge de talla romànica que mossèn Serra Vilaró portà al Museu Diocesà de Solsona. Entre els baganesos il·lustres hi trobem biografiats l'historiador Pere Tomic, autor d'*Històries e conquestes dels reis d'Aragó e*

comtes de Barcelona (1495); Climent de Coma, ajudant de camps dels generals Savalls i Castells i secretari de Carles VII; Joan Serra i Vilaró —baganès d'adopció— autor del *Cançoner del Calic* i les *Baronies de Pinós i Mataplana*; l'estudiós de temes socials Jaume Quintana, els mestres Joan Pardinilla i Maria Guiu, el fotògraf Josep Pedrals, l'escriptor Ferran Planes, el pintor De Soto i l'escultor Josep M. Companyó.

En definitiva, *Bagà. La capital històrica de l'Alt Berguedà* és una bona monografia local d'aquesta vila, amb una presentació i una part gràfica molt acurades. Un exemple a seguir pels altres ajuntaments del Berguedà.

Benigne Rafart

Joan SERRA i VILARÓ: *El cançoner del Calic, Ajuntament de la Vila de Bagà, Bagà, 1989, reedició facsímil, amb pròleg de Jordi Planes.*

Original publicat el 1913 a Barcelona pel Centre Excursionista de Catalunya, aquest llibre és un recull de cançons d'un vell dictador, mort a principis d'aquest segle, i n'aplega tant de tradicionals, com de compostes per ell mateix, en bona part per encàrrec. La temàtica és històrica, política, amorosa o tradicional. Cada cançó, perfectament anotada, en lletra i música, va acompanyada per una exposició històrica del fet realitzada per Serra i Vilaró, i conté no sols les explicacions del vell cantaire, sinó també les pròpies indagacions. En conjunt, l'obra sap penetrar admirablement en l'ambient i l'època en què van ser escrites la major part de les composicions, i és de gran utilitat per conèixer la vida, els fets i les estructures mentals d'una

zona tan trasbalsada a la fi de l'antic règim. Creiem que el major interès d'aquest llibre rau en el fet que combina el coneixement i creació folklòrica d'un vell dictador de cançons i l'exposició històrica dels temes que hi aportà Serra i Vilaró.

Josep Ureña

a l'ermita de la Bovera (Guimerà); Evolució numèrica de la població a la Tàrraga de l'antic règim: una aproximació (1497-1825); De la Paeria a l'Ajuntament: el canvi d'administració municipal i la introducció del castellà als Llibres de Consell de Tàrraga (1700-1731); Rocallaura segons el cadastre de 1730-1731 i l'endeutament del municipi; La Germandat de la Sang de la Vila d'Agramunt; L'ensenyament a Tàrraga (1875-1900); Mossèn Lluís Sarret i Pons (1880-1936) i la seva obra a Tàrraga com a arxiver i historiador; El llarg camí del Museu de Tàrraga.

REVISTES

I MISCEL·LÀNIES

► «Urtx», núm. 1

L'Ajuntament i el Museu Comarcal de Tàrraga han editat el primer número de la revista *Urtx*. Revista cultural de l'Urgell. El nom escollit és un topònim d'origen basc, pel que sembla, arrel etimològica del nom de la comarca de l'Urgell. Aquesta nova publicació, amb la voluntat de sortir anualment, vol ser una plataforma per a treballs dedicats a aquesta comarca o d'abast més ampli relacionat amb ella. Entre altres, s'hi poden trobar els següents articles: Notícies, articles i publicacions entorn del Castell de l'Amor de Tàrraga; L'Arqueologia i les seves aportacions a la història. Sobre un grafit medieval localitzat

► «Palacio Frugelli. Miscel·lània»

Per commemorar el mil·lenari del primer document on es fa referència a Palafrugell, l'Ajuntament ha editat un volum miscel·lànic sobre diversos aspectes de la vila, entre d'altres. El Centre Fraternal, més de cent anys d'història; La Biblioteca Popular de Palafrugell, recull de dades per a una història d'aquest centre; Sant Sebastià i Llafranc: dos exemples del poblament antic al terme de Palafrugell; L'ensenyament a Palafrugell fins a la fi del segle XVIII; Noves aportacions al coneixement de l'ocupació del territori de Palafrugell en època romana.

► Plaça Vella, núm. 26

En el número d'abril de la revista l'Arxiu Històric de Castellar del Vallès destaquem pel seu interès històric els treballs de Sílvia Sáiz: «La condició treballadora a Castellar a finals del segle XIX (1884-1893)», i de Joan Blanquer: «El molí de Fontscalents».

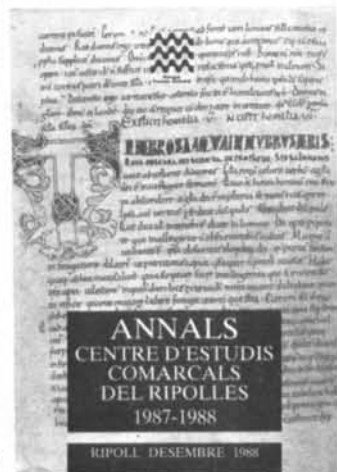
► «Saó», núm. 118

La revista valenciana «Saó» ha publicat en el número 118, dins del seu apartat *Quadern blau*, un seguit d'articles sobre la his-

tòria local: La història local. Un altre combat per la història; Les propietats higièniques de la història local; Història local? Sí, no. Gràcies; Quina història local es fa al País Valencià avui; L'historiador dins la història. Entrevista a Pedro Ruiz Torres.

► **Quaderns de Vilaniu**, núm. 15. Entre els articles d'aquesta miscel·lània semestral de l'Alt Camp, podem destacar els següents: «Mostres de religiositat al Vallmoll dels segles XVI i XVII» i «Les confraries de Montblanc el primer terç del segle XVIII».

► **Miscel·lània Penedesenca**, volum XI. Es tracta del recull de les actes de les Primeres Jornades d'Estudis Penedesencs 1 — De la prehistòria a l'edat mitjana.

► **Annals del Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès (1987-88)**

Dels articles recollits pel Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès, destaquem els següents: El «*Carmen Campidoctoris*». Estat de la qüestió a la vista de la bibliografia recent. Primer assaig de recull bibliogràfic; Els primers dies de la Guerra Civil a Ripoll: un testimoni escrit; La lluita secular dels homes de Ripoll per aconseguir Consolat o Municipi. Un aspecte de la jurisdicció civil de l'Abat del Monestir; Els manuscrits referits a Catalunya dels segles XV, XVI i XVII existents a la biblioteca Lambert Mata de Ripoll. Catàleg; Ripoll, 1839-1845; Aspectes sanitaris de la població de Sant Cristòfol de Campdevànol, al segle XVII.

► **«Collegats»**, núm. 2

El Centre d'Estudis del Pallars ha publicat l'anuari de l'any 1988. Dels setze articles que conté, molts d'ells basats en treballs de camp, destaquem especialment per la seva vessant històrica els següents: «Tothom se'n va anar i el salí va quedar parat». Emigració i treball saliner a Gerri de la Sal; Llordà i Mur, castells de la Marca del Pallars Jussà; El Pallars Sobirà al segle XVIII: Una societat dual?; Les ordinacions municipals de Tremp (segles XVI-XVII); El Pallars i l'Alta Ribagorça en l'obra de Francisco de Zamora; La Guerra Civil al Pallars: imatges.

► **La Sentiu**, núm. 14

El Museu de Gavà ha publicat un altre número de la revista *La Sentiu*. La secció d'història recull els següents articles: «Els March de l'Eramprunyà»; «La nissaga dels Larruy»; «El pas de la societat agrícola a la industrial, a Gavà».

NOTICIARI

► **Gelida**

La Fundació Dr. Melcior Colet, l'Associació d'Amics del Castell de Gelida i l'Ajuntament de la ciutat han convocat el IV Premi Biannual Fundació Melcior Colet d'Investigació Local i Comarcal sobre qualsevol treball d'investigació referit a Gelida o al Penedès. La dotació serà de 400.000 ptes. Es demana una extensió mínima de setanta-cinc folis. Els originals es podran transmetre a l'Ajuntament de Gelida, conselleria de Cultura, carrer de la Barceloneta, 12-18, telf. 779.00.58 i 779.01.00 abans del 25 de gener del 1991. Per a més informació, us podeu adreçar a la conselleria de Cultura de l'Ajuntament o a la secretaria de l'Associació d'Amics del Castell, carrer del Pi, 19, telf. 779.04.37.

► **Baix Llobregat**

El Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat convoca un nou treball d'investigació col·lectiu sobre el tema: *Vida material al Baix Llobregat durant l'Edat Moderna*. La investigació estarà dirigida pel director d'aquest centre, l'historiador Jaume Codina, i té previst el seu inici el mes d'octubre d'enguany amb una durada no inferior als dos anys. Els treballs individuals podran ser utilitzats pels autors com a treballs de curs, treballs de doctorat, etc., i el CEC es compromet a la publicació del treball final col·lectiu, on figuraran tots els autors. Les inscripcions són totalment gratuïtes. Els interessats poden dirigir-se al CEC del Baix Llobregat, c/ Ventura Gassol, 4, 08908 Sant Feliu de Llobregat, o al telèfon 666 67 03, de 4 a 7 de la tarda els dies feiners.

► **Valls — Vila-rodon**

Els dies 27, 28 i 29 d'octubre se celebrarà conjuntament, per primer cop, a Valls i Vila-rodon la

XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos. Fins al 15 de juny hi ha temps per presentar les comunicacions (màxim 15 folis) sobre qualsevol àmbit científic que faci referència a les comarques de l'Alt Camp, el Baix Camp, el Tarragonès, i la Conca de Barberà. Per a més informació us podeu dirigir a l'Institut d'Estudis Vallencs, carrer Jaume Huguet, 1 i 3, 43800 Valls, tel. 60 06 60.

► **Museus**

S'ha constituït l'Associació de Museòlegs de les Comarques Gironines per unir els esforços de tots els professionals i tècnics de museus de la zona. De moment, la seva seu és el Museu Comarcal de la Garrotxa, c/ Hospici, 8, 17800 Olot, telf. (972) 778 29 52.

Durant els dies 27, 28 i 29 de novembre d'enguany tindrà lloc a les localitats d'Arbúcies i Olot el Congrés Català de Museus Locals i Comarcals, organitzat pels museus Etnològic del Montseny i el Museu Comarcal de la Garrotxa. La seva finalitat és aprofundir en la realitat museística actual, analitzar-ne la seva rendibilitat social i veure quina projecció de futur té.

Per a més informació, podeu adreçar-vos al Museu Etnològic del Montseny, c/ Major, 6, 17401 Arbúcies, o al Museu Comarcal de la Garrotxa, c/ Hospici, 8, 17800 Olot.

► **Benimaclet**

A Benimaclet (València), s'ha constituït l'Associació cultural «Pere lo Gran». La tasca primordial d'aquesta associació serà la construcció d'una consciència internacional valenciana i l'avaluament de l'europeïtat de València. L'entitat sorgeix independent de qualsevol partit o institució pública o privada i està oberta a tota mena de col·laboracions i suggeriments. La seva seu es troba al Casino Comercial de Benimaclet, c/ Baró de Sant Petrillo, 39, 46020 Benimaclet (València).

TRIA DE NOVELTATS

Monografies generals

- ▶ Diversos autors: **Josep Viladomat. Escultures.** Museu de Manlleu, 1989, 55 pp.
- ▶ Germà RAMÍREZ: **L'Ollera Vila Reial. Aproximació a la seva història.** Ollera, 1989.
- ▶ Jaume LÓPEZ: **Les bruixes de Vallgorguina i el dolmen de «pedra gentil».** Associació Cultural Vallgorguina, 1989.
- ▶ Diversos autors: **Història del Camp de Tarragona, I El Tarragonès,** Diputació Provincial de Tarragona, 1989.
- ▶ Ezequiel GORT: **Història de Sant Andreu de la Barca.** Fundació d'Història i Art Roger de Belfort i Ajuntament de Sant Andreu, 1989, 454 pp.
- ▶ Jordi CANAL: **Olot.** Quaderns de la Revista de Girona, 22. Monografies Locals, 12. Diputació de Girona, Caixa de Girona, 1989, 108 pp.
- ▶ Germinal ROS: **Un home del segle xx.** Ajuntament de Lloret de Mar, 1989, 128 pp.
- ▶ **Lligall 1.- Actes de les primeres jornades d'arxivística de Catalunya.** Ribes de Freser, 15-17 de març de 1987. Associació d'Arxivers de Catalunya, Girona, 1989, 257 pp.
- ▶ Pere VAYREDA: **El priorat de Lladó i les seves filials.** Rèplica facsímil de l'obra editada el

- 1930, Diputació i Ajuntament de Lladó, Girona, 1989, 334 pp.
- ▶ Diversos autors: **Els carrers de Sant Feliu.** Patronat Municipal d'Història, Sant Feliu de Llobregat, 1989, 96 pp.
- ▶ Manuel GONZÁLEZ: **La accidentada història del puente Lladoner.** Vallirana, 1989, 40 pp.
- ▶ Ezequiel GORT: **Història de Sant Andreu de la Barca.** Barcelona, 1989.
- ▶ Neus LORENZO: **Entre mar i muntanya: història de Castelldefels.** 1989.
- ▶ Jaume QUINTANA: **Referències històriques de la Selva de Mar. II,** Arts Gràfiques Canigó, Figueres, 1989, 72 pp.

Prehistòria - Història antiga

- ▶ J. MIRÓ, J. PUJOL, J. GARCÍA: **El dipòsit del sector occidental del Poblat Ibèric de Burriac (Cabrera de Mar. El Maresme). Una aportació al coneixement de l'època ibèrica tardana al Maresme (s. I a.C.).** Laietània, 4. Museu Comarcal del Maresme-Mataró, 1989.

Història medieval

- ▶ Pere de PALOL: **El Bovalar (Seròs, Segrià). Conjunt d'època paleocristiana i visigòtica.** Diputació de Lleida, Generalitat, 1989, 28 pp.

- ▶ Ferran del CAMPO: **Castells medievals. 88 guaites dels castells de l'Alt Empordà.** Guies del Patrimoni Comarcal 4, Carles Vallès Ed., Figueres, 1989, 97 pp.
- ▶ Agustí RUBIO VELA: **El procés de Sueca. La mala vida en una comunitat rural del 300,** Ed. Bromera, Sueca, 1988.

Història moderna

- ▶ Francesc FERRER: **L'economia del set-cents a les comarques gironines.** Cambra de Comerç, Indústria i Navegació, Girona, 1989, 498 pp.

Història contemporània

- ▶ Carles SALMERON: **El tren del delta de l'Ebre. Història del ferrocarril Tortosa-la Cava.** 1989.
- ▶ Carles RAHOLA: **Papers de presó: Comiat i fulls solts.** Girona, Ajuntament, 1989, 40 pp.
- ▶ Miquel TRENCHS: **Miscel·lània Cartellera. Anys 1850-1900.** Ed. RCA, Valls, 1989.
- ▶ **El nacionalisme català a la fi del segle xx.** II Jornades. Edicions de la Magrana-Edicions 62, Barcelona, 1989, 266 pp.
- ▶ **L'època franquista. Estudi de les comarques gironines.** Quaderns del Cercle 5, Cercle d'Estudis Històrics i Socials, Girona, 1989, 196 pp.

- ▶ **Prudenci Bertrana i la seva època.** Generalitat-Diputació-Ajuntament-Fundació Caixa de Barcelona, Girona, 1989, 77 pp.
- ▶ Carles SANTACANA: **Josep Bordonau, testimoni de civisme.** Centre d'Estudis de l'Hospitalet, 1989, 28 pp.
- ▶ Manuel MARTÍ: **L'Ajuntament de Castelló de la Plana (1875-1891): del triomf de la Restauració a l'ascens de la nova política.** Ajuntament de Castelló de la Plana, 1989, 267 pp.
- ▶ Ignasi MORA: **Josep Camarena i l'ocàs del món rural (Viatge a la Safor),** CEIC, Alfons el Vell, Gandia, 1988.

Revistes i Miscel·lànies

- ▶ **Afers, fulls de recerca i pensament,** núm. 7. Catarroja, 1988-89, 333 pp.
- ▶ **Arraona. Revista d'Història.** 3. Sabadell, tardor de 1988, 112 pp.
- ▶ **Quaderns de Vilaniu,** número 15, 1989.
- ▶ **Miscel·lània del Port.** 1989.
- ▶ **Plaça Vella,** número 26. Publicació de l'Arxiu d'Història de Castellar, Castellar del Vallès, 1989, 91 pp.
- ▶ **La Sentiu,** número 14, Museu de Gavà, 1989, 44 pp.
- ▶ **Miscel·lània d'Estudis Santjustencs.** Centre d'Estudis Santjustencs, Sant Just Desvern, 1989.

Els Plecs d'història local són una iniciativa conjunta de: